

молоді вчені у пошуку

НАТХНЕННЯ ТА ДУХ НАУКИ

Анна Рибачук

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Київ

Натхнення – це стан своєрідної напруги, підйому духовних сил, творчого хвилювання людини, що веде до виникнення і реалізації задуму або ідеї твору мистецтва, наукової та технічної думки тощо [4]. При уявній спонтанності натхнення, як правило, є результатом напруженої інтелектуальної роботи.

«Натхнення народжується тільки від праці»

Петро Чайковський

Бути вченим – спосіб життя, робота без часу. Натхнення – це і є «внутрішній вогонь» кожного дослідника світу науки. Що його підтримує – загадка. У одного він є, у іншого – немає і не буде. Натхнення – феномен творчої свідомості, що є для людини фактом духовним та емоційним, але при цьому воно має характер стихійний і некерований. Натхнення народжує ідеї, відсутність його призводить до розчарування

в науці, песимістичного ставлення до творчості [2, 7].

Прагнення триматися в колі своїх знань, консерватизм мислення, стійка прихильність догмам не сприяють свободі думки, а навпаки – перешкоджають творчості. Невіра в нерухомість істин, постійне обдумування предмету дослідження, пошук шляхів втілення певної ідеї – ось що веде до відкриттів [2, 7].

Традиції кафедр, лабораторій, інститутів – в них є дух нау-

ки. Ф. Жоліо-Кюрі говорив [1]: «У старих лабораторіях існують приховані багатства: це традиції, духовний та моральний капітал, накопичений під час розмов і навчання, навіть просто особистої присутності. В деякий момент сукупність цих передумов створює необхідні умови, в яких раптово народжується правильне трактування зробленого відкриття... Вчені, що працюють в лабораторіях з давніми тради-

ціями, часто, самі того не усвідомлюючи, користуються тим, що я називаю прихованим багатством».

Культура щоденної праці може бути втрачена – якщо робота ведеться епізодично. Як писав В.І. Вернадський: «В історії розвитку людства значення містичного настрою – натхнення – ніколи не може бути оцінено дуже високо. В тій чи іншій формі воно проникає у все душевне життя людини, є основним елементом життя». Осаяння, натхнення приходять з постійною роботою думки поруч з наукою. Ефективна праця в науці повинна бути щоденною, щогодинною [7].

У В. Соловйова можна зустріти такі погляди на натхнення з трьох головних позицій: по-перше – натхнення розуміється як дія в людині і через людину зовнішніх духовних сил; по-друге – як акт іманентного розкриття в людському дусі його вищого ідеального змісту; по-третє – як прояв особливої психофізичної організації при відомих фізіологічних умовах [6].

У будь-якому випадку, ці три погляди не тільки окремо, але і разом узяті не дають повноцінного пояснення того феномена, що відбувається.

Для більш глибокого розуміння визначення натхнення варто звернутися до історії. Перші прояви цього, як писав В.І. Вернадський, «містичного» погляду на натхнення можна зустріти у первісних, диких

і напівдиких народів – наприклад: пророки, чаклуни, шамани. Вони за допомогою знаряддя, фігур і образів закликали натхнення і благодать. У більш м'якій формі, ніж у шаманів і спіритів, той самий погляд панував у давніх греків, римлян, єгиптян, русинів та інших античних народів, що приписували натхненню дію Аполлону, Діонісу, Музам, Велесу та іншим божествам [7].

Породження початку іншого, більш сучасного погляду належить Платону, який дивився на натхнення, як на внутрішній ефект, який супроводжує піднесення розумної душі в сферу споглядання істинно-сущого або вічних ідей, притому що погляд на натхнення його самого та його учнів змішується з колишніми міфологічними уявленнями. Бачення Платона повторюється в працях багатьох інших філософів, наприклад, у Шопенгауера.

У Аристотеля існувала окрема думка. Вона полягала в спорідненості вищої духовної діяльності з божевіллям. Багато сучасних психопатологів підтвердили це. Є думка, що особлива здатність до натхненних дій і творів та багато форм душевних хвороб розвиваються на загальному підґрунті невропатичної і психопатичної конституції [7].

В працях Гегеля помітно лише підбиття окремого явища під загальну логічну формулу, а не реальне його пояснення. За його сло-

вами, натхнення є скоріше не стан творчої особистості, а діяльного формування, тобто самого процесу становлення, взаємодія суб'єктного та об'єктного [7].

Німецький філософ Е. фон Гартман [5] задовольнявся зарахуванням натхнення, поряд з інстинктом, релігійним почуттям і т.д., до прояву несвідомого або надсвідомого початку. Він вважав: «...слідуючи несвідомому, завжди ставиш себе в залежність від випадку, бо заздалегідь невідомо, чи прийде до тебе натхнення чи ні, ... не існує ніяких критеріїв для виявлення натхнення через несвідоме, оскільки тільки результати людської діяльності дають можливість судити про їх цінності».

Г.Г. Коломієць в роботах про феномен натхнення виділяє два моменти: перший – що натхнення це «субстанціональний носій ззовні», «гість» трансцендентного світу, «крилатий» вісник творіння, що вступає у взаємодію з творчістю. Другий – «субстанціональний носій зсередини», такий стан високого польоту духу суб'єкта, коли настало осаяння, настала «нескритність» істини, що вимагає своєї фіксації в творінні [3].

Перейдемо від філософії до реальності. Навіть за наявності сучасної апаратури наукові установи, лабораторії старіють, нічого не виробляють, якщо їх співробітники за-

йняті своїми побутовими справами, так званою громадською діяльністю, безплідними розмовами, плітками або тривалими чаєпиттями, що можуть бути пролонговані на кілька годин. Це стосується і різних зборів, нарад, засідань, які в основному виявляються марними [2, 7].

Для того щоб займатися наукою – необхідне натхнення, для написання статей, при підготовці до доповіді, при постановці експерименту тощо. Дуже часто виникає питання «де його взяти?» Будь-яка наукова робота без творчості, ентузіазму і натхнення буде безрезультатною, непрофесійною, нікому не цікавою [7].

Є багато різних способів «притягнути» до себе натхнення, наприклад – відпочити від його пошуку і зробити перерву. Абстрагуєтесь від конкретного завдання, мозок не фіксується на одній ідеї, тому він краще генерує свіжі думки. Також допомагає отримання приємних емоцій, відпочинок на природі, прослуховування хорошої музики, спілкування з тваринами, спокій, прогулянки тощо.

Непогано мати з собою блокнот і ручку, щоб в разі нових ідей записати їх на папір. Ще один спосіб отримання натхнення для роботи, наукової творчості є суперництво – дух суперництва, виклик гідного конкурента, має здатність як ніхто інший спонукати до дії. Отриманий позитивний результат

і похвала наукового керівника – також надихають.

Натхнення породжує прагнення до відкриття, до розкриття чогось глобального, що важливо в науковій творчості. Воно як феномен внутрішнього «Я», стан творчої свідомості людини, охопленої емоційним підйомом. Саме натхнення, як своєрідний «гість», поміщаючись в свідомість, творить, вимагає до себе розташування і ціннісної взаємодії.

Часто воно виникає спонтанно. Широко відомий випадок з вченим-хіміком Д.І. Менделєєвим, якому ніяк не давалася форма майбутньої системи періодичних хімічних елементів, а рішення несподівано прийшло під час сну. Прокинувшись, вчений швидко зафіксував це. Також, за спогадами сучасників, поет О.С. Пушкін тримав біля ліжка аркуші паперу на випадок раптового натхнення.

П.І. Чайковський був одним із небагатьох, хто аналізував свій творчий процес. При цьому підкреслюючи, з одного боку, важливість щоденної праці композиції, а з іншого – цінність натхнення: *«Я пишу по внутрішньому спонуканню, яке окрилює зверху і не піддається аналізу, силою натхнення, або ж просто працюю, закликаючи цю силу, яка або діє, або не діє на поклик і, в останньому випадку, з-під пера виходить робота, яка не зігріта щирим почуттям».*

Однак натхнення згасає, як і багато іншого, необхідного для творчості, якщо немає підтримки оточення. Тільки особистості з великою силою волі, цілеспрямовані, йдуть вперед. Проте скільки треба зусиль, щоб подолати щоденну суєту! Все це відволікає від творчості, науки, експериментальної роботи [7].

Незважаючи на всі труднощі, важливо налаштувати себе на наукову роботу, навчитися «ловити» натхнення, тренувати свою розумову діяльність, покращувати працездатність, викоринювати лінь – в такому випадку можна домогтися значних успіхів у науці і творчості.

Література

1. Бикар П. Фредерик Жолио-Кюри и атомная энергия: Пер. с франц. / П. Бикар. – М.: Госатомиздат, 1962. – 221 с.
2. Зербино Д.Д. Науковашкола: лідері учні / Д.Д. Зербино. – Львів: Євросвіт, 2001. – 208 с.
3. Коломиец Г.Г. Философия искусства: о творчестве, творческом процессе и вдохновении / Коломиец Г.Г. // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2012. – №7. – С. 194–203.
4. Краткий психологический словарь: словарь / общ. ред.: Л.А. Карпенко, А.В. Петровский, М.Г. Ярошевский. // 2-е изд., расшир., испр. и доп. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 505 с.
5. Легчилин А.А. Новейший философский словарь / А.А. Легчилин, Т.В. Медведок. – Мн.: Книжный дом, 2003.
6. Радлов Э.Л. Владимир Сергеевич Соловьев. Жизнь и учение / Э.Л. Радлов. – М.: Директ-Медиа, 2012. – 274 с.
7. Школа науки. Монография / Д.Д. Зербино, А.В. Рыбачук. – К.: Логос, 2016. – 231 с.